

ПОЕТИКА УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ ВЕРГАРНА

[Рецензія на книгу: Кравець Я. Український Еміль Вергарн (критика, перегуки, переклади). – Львів : Тріада плюс, 2016. – 344 с.]

Вихід у світ монографії „Український Еміль Вергарн” знаменує собою появу зразкової наукової розвідки передовсім у царині поетики перекладу, себто міждисциплінарного напрямку, що поєднує літературознавчі й перекладознавчі дослідницькі прийоми, позаяк його предметом є історія здійснення першоперекладу, появи ретрансляцій, поетологічний розбір перекладів та їх рецептивна взаємодія з вихідним текстом. Як зазначено в назві видання, корпус текстів складає українська вергарніана, причому читачеві пропонуються як наукові тексти Яреми Кравця – класика українського перекладу (автора українських текстів Монтеня, Ларошфуко, Вольтера, Г. Флобера, Г. де Мопассана, Р. Роллана, Ф. Моріака, М. Батая, М. Турньє, Ж.-М. Г. Леклезіо та багатьох інших), так і авторські переклади прозових творів Еміля Вергарна: це п’ять оповідань, казка й мистецькознавчий есей. У монографії дослідник-перекладач найбільш докладно зупиняється на проблемній галузі перекладу – іномовному тлумаченні поезії.

Перш ніж перейти до критики, перегуків і перекладів творчості бельгійського автора, дослідник подає розгорнутий огляд багатогранності його поезії. Але чільне місце в розвідці філолога займає зіставлення оригіналу вірша з перекладом (перекладами) в мовознавчому вимірі. Тут знаходимо приклади й зразки перекладацької й перекладознавчої роботи над певним словом, певним рядком аналізованого вірша. Автор видання вибудовує свій поетико-перекладознавчий розбір, спираючись на чітко сформульовані ним критерії: „дотримання важливих елементів твору, мотивація доповнень перекладача” (с. 106), „збереження кількості рядків, метафор” (с. 108), „звукові образи, серединні рими” (с. 109). Неабияку важливість для дослідника має питання збереження в перекладі ритму поетичного рядка, якому теж

присвячено немало уваги. Текст монографії не лише свідчить на користь майстерності М. Терещенка, основного й визнаного перекладача поезії Е. Вергарна, а й показує на конкретних прикладах процес удосконалення перекладів у діахронії та синхронії (зокрема, шляхом наведення історії коригування текстів), висвітлюючи невдачі та творчі знахідки різних перекладачів. Ці розділи, певна річ, стануть у великій пригоді сучасним і майбутнім українським тлумачам франкомовної поезії.

Окремої уваги та схвальної оцінки заслуговує проведений автором аналіз інтертекстуальних впливів, поетичних текстів бельгійського класика на твори української літератури з кінця ХІХ століття до наших днів. Зокрема, відзначимо вияв та виявлення вергарнівського інтертексту у творчості поетів Розстріляного відродження – О. Бургарда, М. Семенка, Г. Шкурупія, а також Б.-І. Антонича, В. Стуса та ін. Автор обґрунтовує вплив текстів класика бельгійського красного письма на становлення естетики молодих авторів та ілюструє на прикладах різноманітні художні форми, яких набуває їх реалізація у творах, як-от, функціонування вергарнівських урбаністичних і руральних мотивів, теми бруталного зіткнення агресивного міста-спрута й затишного села-лона. А зразком інтертекстуального аналізу є розділ, де витлумачується походження й реалізація вергарнівської метафори міста-руйнівника в поемі Ю. Клена „Мандрівка до сонця”. Окрім того, у монографії висвітлено типологічні зв'язки між творами бельгійського та багатьох українських письменників: наприклад, Т. Шевченка (це артистизм вірша, епічність думки), В. Стефаника (в плані тематики самотності, розгубленості, знеособленості в капіталістичному місті) та ін. При цьому літературознавчий розслід провадиться як на рівні творення образів-символів, так і у стилево-синтаксичній площині. В контексті критичного дослідження Вергарнаної творчості Я. Кравець наводить в окремому розділі думку свого вчителя – видатного львівського вченого-філолога О. Чичеріна. Саме він відіграв для автора монографії роль провідника в тексти бельгійського письменника. Його естафету нині перейняв наш сучасник, адже монографія дає надзвичайно широке уявлення про українську вергарніану.

Багатий історико-літературний і бібліографічний матеріал про рецепцію творчості класика бельгійської літератури у двох сучасних йому Українах, зібраний по крупицях і представлений в одному виданні, прислужиться, як на нас, дослідникам медіаційних процесів у художній літературі, міжлітературних трансферів та функціонування агентів проникнення творчості іншомовного автора в певний культурний простір. А це роль мов-посередників (у випадку українських перекладів – польські та російські перекладацькі та критичні тлумачення), а ще – видавничих інституцій (приміром, ЛНВ), постатей-провідників (для Вергарнових творів – це Франко, Леся Українка, Щурат, Луцький, Донцов, Зеров, Маланюк, Брюсов, Цвайг та ін.). Слід наголосити на культурологічному аспекті праці Я. Кравця, оскільки з неї дізнаємося не тільки про українсько-бельгійські літературні зв'язки та обміни, а й про особливості бельгійського франкомовного національно-культурного й суспільного середовища на межі двох століть, виразником якого був Вергарн, що, власне, перекується з подібною вітчизняною ситуацією. Автор монографії віддавна працює на ниві франкомовної україніки, в його доробку, зокрема, переклади „Опису України...” Г. Левассера де Боплана й „Богдана Хмельницького” Пр. Меріме. Додамо, що протягом багатьох десятиліть Я. Кравець перекладав матеріали, пов'язані з популяризацією української культури за кордоном. Загалом, об'єкт літературознавчих зацікавлень автора складають як твори французьких, так і франкомовних письменників із багатомовних країн – Бельгії, Канади та Швейцарії та ін. Питання функціонування мови у дво- чи тримовному багатокультурному середовищі цікавить автора з позиції науковця, якому не байдужі питання виживання мови в умовах ідеологічного, політичного, економічного тиску.

Дослід української вергарніани так само містить цей важливий для науковця сегмент – вивчення літературних, мистецьких зв'язків між Україною та франкомовними культурами. Адже монографія торкається також питання міжмистецької інтермедіальності поезія/малярство, коли згадується про ілюстрацію вергарнівських поезій українською художницею С. Левицькою. Все це свідчить на користь міждисциплінарного виміру розвідки львівського вченого, який виходить за межі поетики перекладу й літературознавства й у

якому, поза тим, накреслюються нові дослідницькі напрямки – культурологічний, соціокритичний, текстаналізу тощо. На наше переконання, „Український Еміль Вергарн” Яреми Кравця являє собою самодостатнє наукове дослідження з незаперечною та правдивою науково-практичною цінністю, водночас воно презентує солідну історико-літературну й методологічну платформу для появи нових розвідок, які можуть бути здійснені на матеріалі творчості як Вергарна, так і інших зарубіжних авторів.

Галина Драненко